

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
ATHANASIOS RANTOS
esitatud 28. oktoobril 2021¹

Kohtuasi C-267/20

AB Volvo,
DAF TRUCKS NV
versus
RM

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Audiencia Provincial de León (Leóni provintsi kohus, Hispaania))

Eelotsusetaotlus – ETL artikkel 101 – Direktiiv 2014/104/EL – Liikmesriikide õiguse kohased kahju hüvitamise hagi liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral – Liikmesriigi õigusnorm, mille kohaselt võetakse tagasiulatuvuse arvestamise aluseks karistuse kuupäev, mitte hagi esitamise kuupäev – Aegumistähtaeg lepinguvälise vastutuse puhul – Tekkinud kahju suuruse kindlakstegemine – Võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtted

I. Sissejuhatus

1. Käesolev kohtuasi on üks eelotsusetaotlustest, mille liikmesriigi kohtud on Euroopa Kohtule esitanud selle kohta, kuidas tõlgendada direktiivi 2014/104/EL², mis puudutab konkurentsioiguse rikkumise korral esitatavaid kahju hüvitamise hagisid.
2. Käesolev eelotsusetaotlus käsitleb ETL artikli 101 ning direktiivi 2014/104 artiklite 10, 17 ja artikli 22 tõlgendamist.
3. Taotlus on esitatud AB Volvo ja DAF Trucks NV (edaspidi „kostjad“) ning RM (edaspidi „hageja“) vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab viimase esitatud kahju hüvitamise hagi, mille ese on nõue hüvitada kahju, mille on põhjustanud ETL artikli 101 rikkumine, mille tuvastas Euroopa Komisjon ja mille pani toime teatud hulk ettevõtjaid, kelle hulka kuuluvad ka kostjad.
4. Käesolevas kohtuasjas peab Euroopa Kohus selgitama ka direktiivi 2014/104 *ratione temporis* -kohaldamisala – ülesanne, millega tegeleti esimest korda kohtuasjades Cogeco Communications³ ja Skanska Industrial Solutions jt⁴. Vastustel, mida Euroopa Kohus annab

¹ Algkeel: prantsuse.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. aasta direktiiv teatavate eeskirjade kohta, millega reguleeritakse liikmesriikide õiguse kohaseid kahju hüvitamise hagisid liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral (ELT 2014, L 349, lk 1).

³ 28. märtsi 2019. aasta kohtuotsus (C-637/17, edaspidi „kohtuotsus Cogeco“, EU:C:2019:263).

⁴ 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus (C-724/17, edaspidi „kohtuotsus Skanska“, EU:C:2019:204).

eelotsusetaotluse esitanud kohtule käesolevas kohtuasjas, on ilmselt mõju kogu liidus käimasolevatele menetlustele, milles tõusetub probleemistik selle direktiivi sätete *ratione temporis* -kohaldamisest, eelkõige seoses kahju hüvitamise hagidega, mis puudutavad asjaolusid, mis toimusid enne selle direktiivi jõustumist.

II. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus

1. Määrus (EÜ) nr 1/2003

5. Määruse (EÜ) nr 1/2003⁵ artikli 25 lõikes 2 on ette nähtud:

„Aegumistähtaeg hakkab kulgema rikkumise toimepaneku päevast. Jätkuvate või korduvate rikkumiste puhul hakkab aegumistähtaeg kulgema rikkumise lõppemise päevast.“

6. Määruse artiklis 30 „Otsuste avaldamine“ on sätestatud:

„1. Komisjon avaldab artiklite 7–10 ning artiklite 23 ja 24 põhjal tehtud otsused.

2. Avaldamisel esitatakse osapoolte nimed ja otsuse põhiline sisu, sealhulgas kehtestatud sanktsioonid. See arvestab ettevõtjate õigustatud huvi kaitsta oma ärisaladusi.“

2. Direktiiv 2014/104

7. Direktiivi 2014/104 artiklis 10 „Aegumistähtajad“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid kehtestavad kooskõlas käesoleva artikliga eeskirjad, mida kohaldatakse kahju hüvitamise hagide esitamise aegumistähtaegade suhtes. Kõnealuste eeskirjadega määratakse kindlaks, millal aegumistähtaeg kulgema hakkab, selle kestus ja tingimused, mille alusel aegumistähtaja kulgemine katkestatakse või peatatakse.

2. Aegumistähtaeg ei hakka kulgema enne, kui konkurentsioiguse rikkumine on lõppenud ja hageja on teada saanud või võib põhjendatult eeldada, et ta on teadlik järgmisest:

- a) käitumine ja asjaolu, et see kujutab endast konkurentsioiguse rikkumist;
- b) asjaolu, et konkurentsioiguse rikkumine tekitas talle kahju, ning
- c) õigusrikkumise toime pannud ettevõtja isik.

3. Liikmesriigid tagavad, et kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg on vähemalt viis aastat.

4. Liikmesriigid tagavad, et aegumistähtaja kulgemine peatatakse või – sõltuvalt liikmesriigi õigusest – katkestatakse, kui konkurentsiasutus võtab meetmeid seoses uurimise või oma

⁵ Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus asutamislepingu artiklites [101 ja 102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (ELT 2003, L 1, lk 1).

menetlusega, mis käsitleb kahju hüvitamise hagiga seonduvat konkurentsioiguse rikkumist. Peatamine kestab vähemalt üks aasta pärast seda, kui otsus õigusrikkumise kohta on jõustunud või kui menetlus on muul viisil lõpetatud.“

8. Direktiivi artiklis 17 „Kahju suuruse kindlakstegemine“ on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et ei kahju suuruse kindlakstegemiseks nõutav tõendamiskoormis ega tõendamisstandard ei muuda kahju hüvitamise õiguse kasutamist praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks. Liikmesriigid tagavad, et liikmesriikide kohtutel on siseriiklike menetluste kohaselt õigus hinnata kahju suurust, kui on tuvastatud, et hageja on kannatanud kahju, ent kahju suuruse täpne kindlakstegemine on kättesaadavate tõendite põhjal praktiliselt võimatu või ülemäära keeruline.

2. Kehtib eeldus, et kartellikokkuleppealased õigusrikkumised tekitavad kahju. Õigusrikkumise toime pannud ettevõtjal on õigus kõnealune eeldus ümber lükata.

3. Liikmesriigid tagavad, et kahju hüvitamise hagiga seotud menetluses võib liikmesriigi konkurentsiasutus osutada liikmesriigi kohtu nõudmisel kõnealusele liikmesriigi kohtule abi kahju suuruse kindlakstegemisel, kui kõnealune liikmesriigi konkurentsiasutus peab sellist abi asjakohaseks.

9. Direktiivi artiklis 21 „Ülevõtmine“ on lõikes 1 sätestatud:

„Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 27. detsembriks 2016. Nad edastavad nende teksti viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad nendesse või nende ametliku avaldamise korral nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

10. Direktiivi artiklis 22 „Ajaline kohaldatavus“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi materiaalõigusnormide järgimiseks artikli 21 kohaselt vastu võetud siseriiklikke meetmeid ei kohaldata tagasiulatuvalt.

2. Liikmesriigid tagavad, et artikli 21 kohaselt vastu võetud siseriiklikke meetmeid, välja arvatud käesoleva artikli lõikes 1 osutatud meetmed, ei kohaldata selliste kahju hüvitamise hagide suhtes, mis on liikmesriigi kohtule esitatud enne 26. detsembrist 2014.

B. Hispaania õigus

11. 3. juuli 2007. aasta seaduse 15/2007 konkurentsikaitse kohta⁶ (Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia; edaspidi „seadus 15/2007“) artikli 74 lõikes 1 on sätestatud:

„Konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg on viis aastat.“

⁶ BOE nr 159, 4.7.2007, lk 28848.

12. Seaduse 15/2007 artikli 76 lõikes 2 on ette nähtud:

„Kui on kindlaks tehtud, et hageja on kandnud kahju, kuid olemasolevate tõendite põhjal on praktiliselt võimatu või ülemäära raske määratleda kantud kahju täpset suurust, on kohtul õigus määrata kahjuhüvitise summa.“

13. Kuninga dekreetseaduse 9/2017 (Real Decreto-ley 9/2017) esimeses üleminekusättes „Liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumisest tulenevate kahju hüvitamise hagide üleminekukord“ on sätestatud:

„1. Käesoleva kuningliku dekreetseaduse artikli 3 sätteid ei kohaldata tagasiulatuvalt.

2. Käesoleva kuningliku dekreetseaduse artikli 4 sätteid kohaldatakse üksnes pärast selle jõustumist algatatud menetluste suhtes.“

14. Tsiiviilseadustiku (Código Civil) artiklis 1902 on sätestatud:

„Isik, kes oma tegevuse või tegevusetusega põhjustab teisele isikule kahju tahtluse või hooletuse tõttu, on kohustatud tekitatud kahju hüvitama.“

III. Põhikohtuasi, eelotsuse küsimused ja menetlus Euroopa Kohtus

15. Aastatel 2006 ja 2007 ostis hageja kolm kostjate toodetud veokit.

16. Komisjon võttis 19. juulil 2016 vastu otsuse C(2016) 4673 final, milles käsitletakse [ELTL] artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohast menetlust (juhtum AT.39824 – veokid) (edaspidi „komisjoni otsus“)⁷ ja selle kohta avaldati pressiteade (edaspidi „pressiteade“).

17. Selles otsuses tuvastas komisjon, et mitu rahvusvahelist veokitootjat, kelle hulgas on ka kostjad, rikkusid ELTL artiklit 101 ja Euroopa majanduspiirkonna (EMP) lepingu artiklit 53, kuna nad sõlmisid kokkuleppeid esiteks veokite kaaluga 6–16 tonni („keskmise suurusega veokid“) ja veokite kaaluga üle 16 tonni („raskeveokid“) hinnastamise ja brutohinna tõstmise ning teiseks EURO 3–6 normidega nõutud heitekontrolli tehnoloogiate juurutamise kulu ajastamise ja ülekandmise kohta. Mis puudutab kostjaid, siis nende puhul kestis rikkumine 17. jaanuarist 1997 kuni 18. jaanuarini 2011.

18. Hageja esitas 1. aprillil 2018 Juzgado de lo Mercantil de Leónile (Leóni kaubanduskohus, Hispaania) kostjate vastu hagi. Hagiavalduses palutakse hüvitada kahju, mida hageja kandis nende kahe äriühingu konkurentsivastase tegevuse tõttu. Hagi aluseks oli esimese võimalusena seaduse 15/2007 – pärast direktiivi 2014/104 ülevõtmist muudetud redaktsioonis – asjakohased sätted ja teise võimalusena tsiiviilseadustiku artikkel 1902, mis kehtestab lepinguvälise tsiiviilvastutuse üldise korra. Hagi näol on tegemist kostjate vastu esitatud kahju hüvitamise nõudega, mis on esitatud pärast komisjoni lõplikku otsust ELTL artikli 101 rikkumise tuvastamise kohta (nn *follow-on*-tüüpi vastutuse tuvastamise hagi).

⁷ Komisjoni karistus ei ole lisaks lõplik ühe ettevõtja suhtes, kes vaidlustab selle 11. detsembril 2017 Üldkohtule esitatud hagi Scania jt vs. komisjon (T-799/17).

19. Esimese astme kohus, Juzgado de lo Mercantil de León (Leóni kaubanduskohus) rahuldab 15. oktoobri 2019. aasta kohtuotsusega osaliselt kahju hüvitamise nõude ja mõistis kostjatelt hagejale välja hüvitis 15% veokite ostuhinnast koos seadusjärgse intressiga, kuid jättis kohtukulud nendelt äriühingutelt välja mõistmata. Täpsemalt lükkas see kohus tagasi kostjate esitatud vastuväite nõude aegumise kohta ning seda eelkõige põhjusel, et kohaldatav on seaduse 15/2007 artikli 74 lõikes 1 – millega võetakse üle direktiivi 2014/104 artikli 10 lõige 3 – ette nähtud viieaastane aegumistähtaeg. Lisaks kohaldas kohus eeldust, et kartellikokkuleppe raames toime pandud rikkumised tekitavad kahju, mis on ette nähtud direktiivi artikli 17 lõikes 2 (mis võeti üle seaduse 15/2007 artikli 76 lõikega 3), ning kasutas direktiivi artikli 17 lõikes 1 – mis võeti üle seaduse 15/2007 artikli 76 lõikega 2 – ette nähtud kahju kohtuliku hindamise pädevust, kuna need kaks sätet on tõendamiskoormist reguleerivate õigusnormide raames menetluslikku laadi.

20. Kostjad esitasid selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Audiencia Provincial de Leónile (Leóni provintsi kohus, Hispaania), väites, et hagi suhtes kohaldatakse Hispaania tsiviilseadustiku artiklis 1902 ette nähtud lepinguvälise vastutuse üldist korda, mis näeb selle artikli alusel esitatud hagidele ette nimetatud seadustiku artikli 1968 lõikes 2 sätestatud üheaastase aegumistähtaja. Kostjate väitel hakkas see tähtaeg kulgema alates pressiteate avaldamisest 19. juulil 2016 ning seega on kahju hüvitamise nõue, mis esitati 1. aprillil 2018, aegunud. Kostjad leiavad samuti, et puuduvad igasugused tõendid põhjusliku seose kohta komisjoni otsuses kirjeldatud käitumise ja hageja ostetud veokite kõrgema hinna vahel ning kuna hagi suhtes on kohaldatav Hispaania tsiviilseadustiku artikkel 1902, tuleb juhul, kui hageja ei suuda tekitatud kahju tõendada, jätta nõue rahuldamata.

21. Nendel asjaoludel otsustas Audiencia Provincial de León (Leóni provintsi kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas ELTL artiklit 101 ja tõhususe põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisese õigusnormi tõlgendus, mille kohaselt ei ole viieaastane hagi esitamise tähtaeg, mis on ette nähtud direktiivi [2014/104] artiklis 10, ja kahju kohtuliku hindamist käsitlev artikkel 17 kohaldatavad tagasiulatuvalt, ja mille kohaselt võetakse tagasiulatuvuse arvestamise aluseks karistuse kuupäev, mitte hagi esitamise kuupäev?
2. Kas direktiivi 2014/104/EL artikli 22 lõiget 2 ja mõistet „tagasiulatuva jõud“ tuleb tõlgendada nii, et selle direktiivi artikkel 10 on kohaldatav niisugusele nõudele, nagu on esitatud põhikohtuasjas ja mis esitati küll pärast direktiivi ja ülevõtmisnormi jõustumist, kuid puudutab siiski varasemaid faktilisi asjaolusid või karistusi?
3. Kas sellise sätte nagu konkurentsiseaduse 15/2007 artikli 76 kohaldamisel tuleb direktiivi 2014/104/EL artiklit 17 kahju kohtuliku hindamise kohta tõlgendada nii, et tegemist on menetlusnormiga, mida kohaldatakse põhikohtuasjas, milles hagi on esitatud pärast riigisisese ülevõtmisnormi jõustumist?“

22. Euroopa Kohtu menetluses esitasid kirjalikud seisukohad hageja, kostjad, Hispaania valitsus, Eesti valitsus ja komisjon. Kõik need pooled, välja arvatud Eesti valitsus, vastasid samuti kirjalikult Euroopa Kohtu kodukorra artikli 61 lõike 1 alusel esitatud küsimustele määratud tähtaja jooksul.

IV. Analüüs

A. Sissejuhatavad märkused

23. Käesolev kohtuasi (nn „veokite“ juhtum) tõstatab keerulised ja tundlikud õigusküsimused, mis puudutavad direktiivi 2014/104 teatavate sätete ajalist kohaldatavust kahju hüvitamise hagi suhtes, mis on küll esitatud pärast selle direktiivi ja ülevõtivate riigisiseste sätete jõustumist, kuid puudutab õigusrikkumist, mis lõppes enne nii selle direktiivi kui ka liikmesriigi sätete jõustumist.

24. Tuleb silmas pidada, et kahju hüvitamise hagi aluseks olev ELTL artikli 101 rikkumine pandi toime ajavahemikus 1997–2011. Selle rikkumise kohta tegi komisjon otsuse 19. juulil 2016. Selle otsuse mittekonfidentsiaalne versioon ja kokkuvõtte avaldati 6. aprillil 2017.

25. Mis puudutab direktiivi 2014/104, siis tuletan meelde, et see jõustus 26. detsembril 2014 ja selle ülevõtmise tähtaeg möödus 31. detsembril 2016. See direktiiv võeti omakorda Hispaania õigusesse üle 26. mail 2017.

26. Kahju hüvitamise hagi esitati pärast direktiivist 2014/104 tulenevate liikmesriigi õigusnormide jõustumist 1. aprillil 2018.

27. Samuti tuleb märkida, et Hispaania Kuningriik tagas direktiivi 2014/104 ülevõtmise kuninga dekreetseaduse 9/2017 vastuvõtmisega. Selle dekreetseaduse artiklitega 3 ja 4 jäi kehtima materiaalõiguslike ja menetluslike normide eristamine. Kuninga dekreetseaduse artikkel 3 rakendab direktiivi 2014/104 olulisi sätteid (sealhulgas aegumist ja kahju suuruse kindlakstegemist puudutavaid sätteid, mis on esitatud vastavalt direktiivi artiklis 10 ja artikli 17 lõikes 1), muutes seadust 15/2007 (selle seaduse uued artiklid 74 ja 76). Kuninga dekreetseaduse 9/2017 artikliga 4 rakendatakse direktiivi 2014/104 menetlusnorme, muutes tsiviilkohtumenetluse seadustikku (Ley de Enjuiciamiento Civil).

28. Seega puudutavad käesoleva kohtuasja vaidlusküsimused õiguslikku regulatsiooni, mida kohaldatakse esiteks hageja esitatud hagi aegumisele (ja täpsemalt aegumistähtaja kulgemise kestusele ja selle arvestamise algusajale) ning teiseks tekkinud kahju hindamisele ja suuruse kindlakstegemisele.

29. Teen ettepaneku vastata kõigepealt teisele ja kolmandale küsimusele, kuna need puudutavad direktiivist 2014/104 tulenevaid liikmesriikide kohustusi, mida võib käesolevas kontekstis pidada erinormiks, seejärel esimesele küsimusele, mis puudutab kohustusi, mis liikmesriikidel lasuvad esmase õiguse põhimõtete järgi, mille selgitamine muutub asjakohaseks üksnes siis, kui kõnealust kohustust ei saa tuletada nimetatud direktiivi konkreetsetest sätetest.

B. Teine ja kolmas eelotsuse küsimus

30. Teise ja kolmanda eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, milline on direktiivi 2014/104 artiklite 10 ja 17 ajaline kohaldatavus direktiivi artikli 22 tähenduses hageja poolt kostjate vastu esitatud kahju hüvitamise hagides, ning seda, kas nimetatud direktiivist tulenevad normid on olemuselt materiaalõigusnormid või menetlusnormid.

31. Arvestades asjaolu, et need kaks küsimust on tihedalt seotud, olen arvamusel, et neid tuleb analüüsida koos. Nimelt saab neile küsimustele tarviliku vastuse anda üksnes nende kahe küsimuse ühise analüüsi tulemusena.

1. Direktiivi 2014/104 artikli 22 lõikes 1 ette nähtud tagasiulatuva jõu tõlgendamine ja nimetatud direktiivi „materiaalõiguslike“ normide ajaline kohaldamine

32. Direktiivi 2014/104 artikli 22 lõike 1 kohaselt tagavad liikmesriigid, et selle direktiivi materiaalõigusnormide järgimiseks artikli 21 kohaselt vastu võetud liikmesriigi meetmeid ei kohaldata tagasiulatavalt.

33. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on kahtlusi selles, kuidas tõlgendada selles õigusnormis kasutatud määrsõna „tagasiulatavalt“. Täpsemalt küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas tagasiulatav mõju viitab esiteks kartelli poolt konkurentsioiguse rikkumise kuupäevale, teiseks komisjoni määratud karistuse kuupäevale või – kui see on asjakohane – kolmandaks kahju hüvitamise hagi esitamise kuupäevale.

34. Tuletan meelde, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale on uus õigusnorm kohaldatav alates selle õigusakti jõustumisest, milles norm sisaldub, ja kuigi seda ei kohaldata varasema seaduse kehtivusajal tekkinud ja lõplikult väljakujunenud õiguslikele olukordadele, kohaldatakse seda nende olukordade tulevikus tekkivate tagajärgede suhtes ja ka uute õiguslike olukordade suhtes (õigusaktide tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte).⁸ Teisiti on üksnes siis, kui uue õigusnormiga kaasnevad erisätted, mis määravad konkreetselt kindlaks selle ajalise kohaldamise tingimused.⁹

35. Samuti tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et liidu materiaalõigusnorme tuleb õiguskindluse ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtete järgimise tagamiseks tõlgendada nii, et need on kohaldatavad enne nende jõustumist tekkinud olukordade suhtes üksnes siis, kui selline võimalus tuleneb selgelt nende sõnastusest, eesmärgist või ülesehitusest.¹⁰

36. Direktiiv 2014/104 sisaldab aga erisätteid selle ajalise kohaldamise tingimuste kohta. Nii on kõnealuse direktiivi ajalist kohaldamisala piiratud selle artiklis 22, mis eristab „materiaalõigusnorme“, mida ei kohaldata tagasiulatavalt,¹¹ ja „[artikli 22] lõikes 1 nimetatud sätteid“ (edaspidi „menetlusnormid“), mida kohaldatakse hagide puhul, mis on esitatud pärast direktiivi jõustumist (st 26. detsembril 2014).¹²

⁸ Vt 14. aprilli 1970. aasta kohtuotsus Brock (68/69, EU:C:1970:24, punkt 7) ja 10. juuli 1986. aasta kohtuotsus Licata vs. EMSK (270/84, EU:C:1986:304, punkt 31).

⁹ 16. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Stichting Natuur en Milieu jt (C-266/09, EU:C:2010:779, punkt 32), 26. märtsi 2015. aasta kohtuotsus komisjon vs. Moravia Gas Storage (C-596/13 P, EU:C:2015:203, punkt 32) ning 15. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus E.B. (C-258/17, EU:C:2019:17, punkt 50).

¹⁰ Vt 24. märtsi 2011. aasta kohtuotsus SD Polska jt vs. komisjon (C-369/09 P, EU:C:2011:175, punkt 98 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 11. detsembri 2008. aasta kohtuotsus komisjon vs. Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika).

¹¹ Vt direktiivi 2014/104 artikli 22 lõige 1.

¹² Vt direktiivi 2014/104 artikli 22 lõige 2.

37. Selliselt peegeldab direktiivi 2014/104 artikli 22 lõike 1 sõnastus Euroopa Kohtu kehtestatud üldpõhimõtet, mille kohaselt erinevalt menetlusnormidest, mida üldiselt kohaldatakse kõikide nende jõustumise hetkel pooleliolevate vaidluste suhtes, tõlgendatakse materiaaloigusnorme tavaliselt nii, et need ei hõlma põhimõtteliselt „enne nende jõustumist tekkinud olukordi“.¹³

38. Seega tuleb nüüd analüüsida ajahetke, mil õiguslik olukord nn „veokite“ juhtumist tekkis, ja täpsemalt, kas see olukord tekkis enne või pärast direktiivi 2014/104 jõustumist ja selle ülevõtmise tähtaega.

39. Märgin selle kohta, et kohtuotsustes Cogeco ja Skanska¹⁴ leidis Euroopa Kohus, et direktiiv 2014/104 ei ole *ratione temporis* kohaldatav enne selle direktiivi vastuvõtmist ja jõustumist aset leidnud „asjaolude“ suhtes, täpsustamata seejuures, kas see viide puudutas ainult rikkumist või võttis arvesse ka konkurentsiasutuste tehtud otsust ja kahju hüvitamise hagi. Meenutan, et erinevalt eespool viidatud kohtuasjadest, kus kahju hüvitamise hagi olid esitatud enne direktiivi 2014/104 jõustumist, esitati käesolevas asjas kahju hüvitamise hagi pärast nimetatud direktiivi jõustumist ja seda seaduse 15/2007 alusel, millega nimetatud direktiivi üle võeti.¹⁵

40. Kostjad väidavad, et konkurentsioiguse rikkumisega väidetavalt tekitatud kahju suhtes kohaldatavate materiaaloigusnormide kindlaksmääramisel on hetk, mil õiguslik olukord tekkis, nimetatud kahju tekkimise hetk, st aeg, mil hageja ostis tuvastatud rikkumise perioodil kõnealused veokid.

41. Hageja väidab omalt poolt, et tema jaoks tekkis õiguslik olukord hetkel, mil esitati kahju hüvitamise hagi. Seega on direktiiv 2014/104 tervikuna kohaldatav, ilma et tekiks tagasiulatava jõu küsimust.

42. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on lisaks tekkinud küsimus, kas on võimalik võtta õigusliku olukorra tekkimise hetke kindlaksmääramisel arvesse kolmandat ajalist tähist, st kuupäeva, kui määrati karistus konkurentsioiguse rikkumise eest.

43. Märgin kohe alustuseks, et direktiivi 2014/104 artikli 22 sõnastus tekitab kahtlusi seoses selle direktiivi mõne sätte ajalise kohaldamisalaga. Täpsemalt ei ole selles artiklis täpsustatud, millised selle direktiivi sätted on „materiaaloigusnormid“ või „menetlusnormid“. Lisaks on materiaaloigusnormide tagasiulatava kohaldamise keelu ulatus piisavalt selgelt sätestatud. See tõi kaasa liikmesriikide erinevaid lähenemisi selle sama direktiivi 2014/104 ülevõtmisel, mis võib kahjustada nii eesmärki tagada liidu konkurentsioiguse ühetaoline kohaldamine¹⁶ kui ka õiguskindluse tagamise kohustus.¹⁷

¹³ Vt 24. märtsi 2011. aasta kohtuotsus *SD Polska jt vs. komisjon* (C-369/09 P, EU:C:2011:175, punkt 98 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 11. detsembri 2008. aasta kohtuotsus *komisjon vs. Freistaat Sachsen* (C-334/07 P, EU:C:2008:709, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika).

¹⁴ 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus (C-724/17, EU:C:2019:204).

¹⁵ Lisaks, nagu on mainitud käesoleva ettepaneku punktis 23, võeti komisjoni otsus nn veokite juhtumi kohta vastu pärast direktiivi jõustumist, kuid enne selle ülevõtmise tähtaega, samas kui komisjoni otsuse kokkuvõtte *Euroopa Liidu Teatajas* ja komisjoni otsuse mittekonfidentsiaalne versioon komisjoni konkurentsi peadirektoraadi veebisaidil avaldati pärast direktiivi 2014/104 Hispaania õigusesse ülevõtmise tähtaega, kuid enne selle ülevõtmist Hispaania õigusesse seadusega 15/2007.

¹⁶ Vt direktiivi 2014/104 põhjendus 34.

¹⁷ Mainin sellega seoses, et direktiivi 2014/104 artiklis 10 sätestatud uue aegumiskorra *ratione temporis*-kohaldamise küsimus näitab ilmekalt seda problemaatikat, arvestades liikmesriikide erinevaid lähenemisi selle ülevõtmisel.

44. Märgin ühtlasi, et hageja tõlgendusega nõustumine tähendaks selliste materiaalõigusnormide tagasiulatuvat kohaldamist, mille suhtes liidu seadusandja ei ole tagasiulatuvat jõudu ette näinud. Seega tekiks olukord, mis kahjustaks ootuspärasuse ja ühetaolise kohaldamise eesmärke, mida direktiivi 2014/104 artikli 22 lõikega 1 taotletakse. Sellise tõlgenduse puhul tekib risk, et „elustatakse“ nõuded, mis võisid olla juba aegunud enne riigisiseste ülevõtmisette jõustumist.¹⁸

45. Mis puudutab komisjoni määratud karistuse kuupäeva kriteeriumi, siis ma möönan, et kuna käesolev kohtuasi kuulub konkurentsioiguse eraõigusliku rakendamise raamesse („private enforcement“) ja puudutab täpsemalt kahju hüvitamise hagi pärast konkurentsioiguse rikkumist, mille on tuvastanud konkurentsiasutus (nn *follow-on*-tüüpi vastutuse tuvastamise hagi), võib küsida, kas kriteerium, millega määrata ajahetk, millal on tekkinud õiguslik olukord, ei peaks olema pigem seotud komisjoni otsusega, millega selline rikkumine on tuvastatud. Nimelt ei ole *follow-on*-tüüpi vastutuse tuvastamise hagide puhul kahju kannatanud isiku õiguslik olukord mitte lihtsalt seotud, vaid olemuslikult sõltuv sellest, kas konkurentsiasutus on rikkumise tuvastanud, mis on esmatähtis eelapp selleks, et kannatanu saaks kasutada oma õigust saada hüvitist.

46. Märgin selle kohta, et kui vaadelda üksnes kahju tekkimise kuupäeva või toimepandud rikkumise kuupäeva, et tuvastada hetke, mil õiguslik olukord tekkis, siis kujutab see endast kindlasti asjakohast lähenemist ELTL artikli 101 avalik-õigusliku rakendamise raames („public enforcement“), nagu annab tunnistust määruse nr 1/2003 artikkel 25, või kahju hüvitamise hagide puhul, mis on esitatud liikmesriigi kohtule sõltumata sellest, kas on olemas konkurentsiasutuse otsus, milles tuvastatakse rikkumine (nn *stand-alone*-hagid), kuid mis võivad jääda väljapoole *follow-on*-tüüpi vastutuse tuvastamise hagide kontseptuaalset ja kontekstilist raamistikku, mis eeldavad konkurentsiasutuse otsust ja rajavad oma nõude viimasele.

47. Siiski, isegi kui eespool esitatud argument tundub mõistlik, ei saa sellega nõustuda.

48. Esimesena tuleb märkida, et tagasiulatava jõu puudumise üldpõhimõtte tuleneb õiguskindluse põhimõttest. Õiguskindluse põhimõtte eesmärk on eelkõige tagada, et õigusnormid, mis ei ole „selged ja ootuspärased“, ei mõjutaks liidu õiguse kohaldamisalasse kuuluvaid isikuid.¹⁹ Nii nagu liidu konkurentsioiguse sanktsioonid, mis on kehtestatud ELTL artikli 101 rakendamise raames avaliku sfääri poolt, on kahju hüvitamise hagnosisid puudutavate uute materiaalõigusnormide tagasiulatava jõu puudumise eesmärk tagada, et rikkumise toimepanija saaks ette näha õigusvastase teo toimepanemise tagajärjed ja eelkõige tema vastutuse võimaliku ulatuse rikkumise ajal kehtinud materiaalõigusnormide alusel. Sellest järeldub, et direktiivi 2014/104 artikli 22 lõige 1 peegeldab Euroopa Kohtu praktikat, mis tagab õigussubjektidele nende materiaalõigusnormide etteaimatavuse, millega määratakse kindlaks vastutus konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju eest, keelates seega selle direktiivi materiaalõigusnormide tagasiulatava kohaldamise.²⁰

49. Seega on konkurentsioiguse rikkumise korral esitatud kahju hüvitamise hagide valdkonnas asjakohane faktiline olukord – et määrata kindlaks nende riigisiseste õigusnormide *ratione temporis*, mis on kehtestatud vastavuses direktiivi materiaalõigusnormidega, millega määratakse kindlaks lepinguvälise vastutuse tekkimine – vastutuse tekkimise aluseks olevate asjaolude ilmumine, mis käesolevas asjas tekkis enne ülevõtvate riigisiseste õigusnormide jõustumist. Täpsemalt, kuigi *follow-on*-tüüpi vastutuse tuvastamise hagide raames võisid sellises kartellis

¹⁸ Vt kohtujurist Kokott'i ettepanek kohtuasjas Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 63).

¹⁹ 12. novembri 1981. aasta kohtuotsus Meridionale Industria Salumi jt (liidetud kohtuasjad 212/80–217/80, EU:C:1981:270, punkt 10).

²⁰ Vt 14. veebruari 2012. aasta kohtuotsus Toshiba Corporation jt (C-17/10, EU:C:2012:72, punktid 50 ja 51).

osalenud ettevõtjad, nagu on kõne all käesolevas asjas, ette ennustada, et nende endi tegevus kujutab endast konkurentsioiguse rikkumist, mida võib karistada konkurentsiasutus ja mis võis potentsiaalselt viia selleni, et kahju kannatanud pooled võivad nõuda tekitatud kahju hüvitamist, peavad need hagid siiski olema reguleeritud rikkumise toimepanemise ajal kehtinud materiaalõiguse normidega. Seda seisukohta kinnitavad muu hulgas nii direktiiv 2014/104²¹ kui ka Euroopa Kohtu praktika, mille kohaselt liidu õiguses sätete puudumisel reguleerivad kahju hüvitamise hagnosis liikmesriikide riigisisised õigusnormid ja menetlused.²² Pean vajalikuks rõhutada, et see ei sea kahtluse alla kannatanute õigust saada tekitatud kahju eest hüvitist. Nimelt, nagu on selgitatud käesoleva ettepaneku punktides 93 ja 94, on see tagatud liidu esmase õigusega ja eelkõige ELTL artikli 101 tõhususe põhimõttega.

50. Teisena võimaldaks rikkumise kuupäev, mis on selge, objektiivne ja kontrollitav kriteerium, samuti tagada direktiivi 2014/104 materiaalõigusnormide ühetaolise kohaldamise, mis on üks selle direktiivi põhieesmärke.²³

51. Kolmandana tuleb samuti märkida, et suur hulk liikmesriike näib olevat direktiivi 2014/104 ülevõtmisel sätestanud enam-vähem sõnaselgelt, et selle direktiivi materiaalõigusnormid ei ole kohaldatavad niisuguste olukordade suhtes, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kus rikkumisega tekitatud kahju tekkis enne direktiivi ülevõtmise tähtaega või seda direktiivi ülevõtva liikmesriigi sätte jõustumist. Näib, et Hispaania seadusandja valis sellise mudeli, sätestades, et ehkki menetlusnorme kohaldatakse üksnes menetlustele, mis algatati pärast seda, kui jõustus direktiivi 2014/104 üle võtnud kuninga dekreetseadus (st alates 27. maist 2017), siis ei saa materiaalõigusnorme kohaldada „tagasiulatuvalt“, see tähendab asjaoludele, mis leidsid aset enne direktiivi 2014/104 ülevõtmise kuupäeva. Sellist lähenemisviisi ei ole komisjon oma aruandes nimetatud direktiivi rakendamise kohta kahtluse alla seadnud.²⁴

52. Eelneva põhjal olen arvamusel, et kuigi direktiivi 2014/104 „menetlusnormid“ on põhikohtuasjas kohaldatavad, siis „materiaalõigusnormidel“ tagasiulatuvat jõudu ei ole ja neid ei kohaldata.

2. Direktiivi 2014/104 artiklis 22 nimetatud materiaalõigusnormide ja menetlusnormide kindlaksmääramine

53. Tuletan meelde, et teine ja kolmas küsimus puudutavad liikmesriikide kohustusi vastavalt direktiivi 2014/104 artiklile 22, mis puudutavad selle direktiivi mõnede sätete – mis puudutasid aegumistähtaega (artikkel 10), liikmesriigi kohtute õigust hinnata kahju suurust (artikli 17 lõige 1) ja ümberlükatavat eeldust, et kartellid tekitavad kahju (artikli 17 lõige 2) – ajalist kohaldamist.

54. Seetõttu küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas eespool viidatud sätted on nimetatud direktiivi artikli 22 tähenduses materiaalõigusnormid või mitte ja kas need on kohaldatavad sellise kahju hüvitamise hagi suhtes nagu põhikohtuasjas.

²¹ Vt direktiivi 2014/104 põhjendus 11.

²² Vt 20. septembri 2001. aasta kohtuotsus Courage ja Crehan C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 31.

²³ Vt direktiivi 2014/104 põhjendus 34.

²⁴ Vt „Aruanne kahju hüvitamise hagide direktiivi rakendamise kohta“, 14. detsember 2020.

a) Liikmesriikide kaalutusruum direktiivi 2014/104 materiaalõigusnormide ja menetlusnormide kindlaksmääramisel

55. Kõigepealt tuleb kindlaks teha, kas liikmesriikidel on vabadus kvalifitseerida direktiivi 2014/104 ülevõtmiseks vastu võetud eeskirjad materiaalõigusnormideks või menetlusnormideks.

56. Hispaania ja Eesti valitsus leiavad, et sellele küsimusele tuleb vastata jaatavalt. Seega väidavad need valitsused, et kuna kahju hüvitamise hagide aegumise küsimus ei olnud liidu õiguse tasandil ammendavalt ühtlustatud, olid vastavad liikmesriigid vabad kvalifitseerima aegumist reguleerivad õigusnormid materiaalõigusnormideks või menetlusnormideks.

57. Eesti valitsus väidab samuti, et liikmesriikidel on menetlusautonoomia, mis annab neile direktiivi 2014/104 rakendamisel tegutsemisruumi, mida Euroopa Kohus peab tunnustama tingimusel, et liikmesriik järgib võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtteid. Selle valitsuse arvates kujutab õigusnormi kvalifitseerimine „materiaalõigusnormiks“ või „menetlusnormiks“ pärast direktiivi jõustumist endast lubamatut sekkumist liikmesriikide menetlusautonoomiasse.

58. Seevastu komisjon ja üks vastustajatest on seisukohal, et seda, millised on direktiivi 2014/104 sätete hulgas materiaalõigusnormid ja millised sätted seda ei ole, tuleb hinnata liidu õiguse, mitte kohaldatava riigisisese õiguse nõuete alusel.

59. Ma jagan seda teist seisukohta.

60. Esimesena tuleb tõdeda, et kuigi direktiivi 2014/104 artiklis 22 ei ole määratletud, millised on materiaalõigusnormid ja millised menetlusnormid, viitab see artikkel sõnaselgelt „käesoleva direktiivi materiaalõigusnormidele“, mis näib osundavat sellele, et nende sätete laad on liidu õiguse konkreetne küsimus.

61. Teisena tuletan meelde, et direktiivi 2014/104 peamiste eesmärkide hulgas on soov tagada liidu konkurentsioiguse järjepidev kohaldamine, suurendada kahju hüvitamise hagide tulemuslikkust selles valdkonnas ning tagada ELi toimimise lepingu artiklite 101 ja 102 järjekindel ja tõhus kohaldamine.²⁵ Liikmesriikidele sellist kaalutusruumi lubades tekib aga risk, et nimetatud direktiivi sätteid ei kohaldata järjekindlalt ja ühtselt, mis läheks vastuollu eespool nimetatud eesmärkidega. Seevastu seisukoht, et liidu õigus peaks selle direktiivi sätete hulgas kindlaks määrama need, mis on materiaalõiguslikud ja need, mis seda ei ole, võimaldaks suurendada õiguskindlust ning ennetada ja pärssida olukordi, kus konkurentsioiguse rikkumise tõttu kahju kannatanud isikud esitavad kahju hüvitamise hagi konkreetsele kohtule, mis on valitud välja põhjendusel, et nimetatud toiming viib selleni, et kohaldatakse nende huvidele soodsamaid materiaalõigusnorme ja menetlusnorme kui on need, mida võiks kohaldada mõne teise liikmesriigi kohus. Teisisõnu võimaldab selline lähenemine vältida „forum shopping’ut“.

62. Kolmandana märgin, et isegi kui mõnda, et liidu seadusandja jättis liikmesriikidele võimaluse otsustada, millised sätted on materiaalõiguslikud või millised menetluslikud, peab see valik siiski toimuma kooskõlas liidu õiguse üldpõhimõtetega ja konkurentsioiguse tõhususe põhimõttega, et tagada tõhus konkurentsioiguse rikkumiste sanktsioonisüsteem, mida menetletakse erasektori algatusel.

²⁵ Vt direktiivi 2014/104 põhjendus 34.

63. Seega olen arvamusel, et teist ja kolmandat küsimust tuleb analüüsida lähtudes eeldusest, et direktiivi 2014/104 sätete laadi kindlaksmääramine on küsimus, mida reguleerib liidu õigus.

b) Õigusnormid, mis reguleerivad aegumistähtaegu vastavalt direktiivi 2014/104 artiklile 10

64. Olgu märgitud, et sarnaselt direktiivi 2014/104 artikliga 17 võttis Hispaania seadusandja selle direktiivi artikli 10 Hispaania õigusesse üle materiaalõigusnormina, millel ei ole tagasiulatuvat jõudu.

65. Tuletan meelde, et kohtujurist Kokott võttis oma ettepanekus kohtuasjas Cogeco seisukoha direktiivi 2014/104 artikli 10 kvalifitseerimise kohta, leides, et tegemist ei ole puhtalt menetlusnormiga.²⁶

66. Lisaks on Euroopa Kohus samuti otsustanud, et erinevalt menetlustähtaegadest kuulub aegumistähtaeg materiaalõiguse hulka, kuna selle eesmärk on kaitsta nii kannatanut, kellel peab olema piisavalt aega, et koguda asjakohast teavet võimaliku hagi kohta, kui ka isikut, kes on vastutav kahju eest, vältides seda, et kahjustatud isik saaks lõputult viivitada oma kahju hüvitamise õiguse teostamisega.²⁷

67. Märgin ka, et aegumistähtaaja küsimus kuulub enamikus liikmesriikide õiguskordades materiaalõiguse valdkonda ning seetõttu on direktiivi 2014/104 artikkel 10 enamikus liikmesriikides üle võetud materiaalõigusnormina.²⁸

68. Sellega seoses tuleb täpsustada, et erinevalt teistest liikmesriikidest²⁹ ei näi, et Hispaania seadusandja oleks sätestatud spetsiaalsed üleminekunormid uute aegumisnormide *ratione temporis*-kohaldamisala kohta.

69. Eeltoodut arvestades teen ettepaneku vastata teisele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2014/104 artikli 22 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et selle direktiivi artiklit 10 ei kohaldata sellise kahju hüvitamise hagi suhtes, mis on küll esitatud pärast selle direktiivi ja seda ülevõtivate riigisiseste sätete jõustumist, kuid puudutab faktilisi asjaolusid ja karistusi, mis eelnesid nende sätete jõustumisele.

c) Direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikes 1 ette nähtud kohtu õigus hinnata kahju ja teha kindlaks selle suurus

70. Mis puudutab direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 1, siis nagu ilmneb selle sätte sõnastusest, puudutab see sisuliselt kannatanule tekkinud kahju suuruse kindlakstegemiseks nõutavat tõendamisstandardit ja vastava liikmesriigi kohtuniku hinnangut tõenditele, millele hageja võib tugineda, et tõendada tekkinud kahju ulatust.

²⁶ Vt kohtujurist Kokott'i ettepanek kohtuasjas Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 61).

²⁷ 8. novembri 2012. aasta kohtuotsus Evropaiki Dynamiki vs. komisjon (C-469/11, EU:C:2012:705, punktid 52 ja 53).

²⁸ Thomas, B., ja Aubin, F., väljaandes Amaro, R. (ed.), *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, 1^e edition, Bruxelles, Bruylant, 2021, „Chapter 7 – Limitation period“, lk 165.

²⁹ Vt näiteks Prantsusmaa lähenemist 9. märtsi 2017. aasta määruse nr 2017-303 artikli 12 lõikes 2 konkurentsivastase tegevuse tõttu esitatud kahju hüvitamise hagide kohta (ordonnance n° 2017-303 relative aux actions en dommages et intérêts du fait des pratiques anticoncurrentielles; *JORF* n° 59, 10.3.2017)

71. Direktiivi 2014/104 artikli 17 lõike 1 esimene lause paneb liikmesriikidele kohustuse tagada, et ei kahju suuruse kindlakstegemiseks nõutav tõendamiskoormis ega tõendamisstandard ei muuda kahju hüvitamise õiguse kasutamist praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks.

72. Märgin algusest peale, et see säte väljendab Euroopa Kohtu praktikas välja arendatud konkurentsioiguse tõhususe põhimõtet.³⁰

73. Sama kehtib minu arvates ka direktiivi 2014/104 artikli 17 lõike 1 teise lause kohta, mis ei kehtesta uut sisulist kohustust menetluse pooltele.

74. Kergendades niisiis tõendamisstandardit, mis on nõutud tekkinud kahju summa kindlaksmääramiseks, on selle sätte eesmärk heastada teabe asümmeetria, mis esines hageja kahjuks, ja asjaolu, et tekitatud kahju suuruse kindlakstegemisel – eelkõige kartellide puhul – on vaja hinnata, mis viisil oleks asjaomane turg rikkumise puudumisel muutunud, mis on kahju kannatanud poole jaoks peaaegu võimatu ülesanne.

75. Märgin samuti, et vastupidi direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikele 2 ei kõrvalda selle direktiivi artikli 17 lõige 1 hagejal lasuvat tõendamiskoormist ja peamist kohustust arvutada välja ja tõendada tekkinud kahju suurus. Selle sättega antakse üksnes liikmesriigi kohtutele kahju suuruse kindlaksmääramise meetod, andes neile kohtutele kaalutlusruumi, mis võimaldab neil kohandada tõendamisstandardit, mis on nõutav kahju suuruse tõendamiseks, ja nõustuda järelikult madalama tõendamisstandardiga kui see, mida tavaliselt nõutakse, kui hagejatel on raskusi tekitatud kahju täpse kindlaksmääramisega.

76. Leian, et sel viisil on sellega üksnes tugevdatud kohtu loomulikku ülesannet kahju hüvitamise hagide raames, milleks on määrata kindlaks tekkinud kahju suurus.

77. Eelnevat silmas pidades leian, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 1 võib lugeda „menetlusnormiks“ selle direktiivi artikli 22 tähenduses ja et sellisena kohaldatakse seda sellistele kahju hüvitamise hagile nagu põhikohtuasjas, mis on küll esitatud pärast selle direktiivi ja selle ülevõtmiseks võetud riiklike normide jõustumist, kuid puudutab rikkumist, mis lõppes nii enne selle direktiivi jõustumist kui ka enne seda ülevõtvate riigisiseste sätete jõustumist.

d) Konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju eeldus, mis on ette nähtud direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikes 2

78. Mis puudutab küsimust, kas direktiivi 2014/104 artikli 17 lõige 2 on materiaalsoigusnorm selle direktiivi artikli 22 tähenduses, siis tuleb meenutada, et selle sätte sõnastuse kohaselt eeldatakse, et kartellikokkuleppe raames toime pandud rikkumised tekitavad kahju. Rikkumise toimepanijal on siiski õigus see eeldus ümber lükata.

79. Märgin kohe, et säte ei piirdu kahju olemasolu puudutava tõendamiskoormise jaotamisega (mis on menetluslik küsimus), vaid kehtestab ümberlükatava eelduse asjaomasest keelatud kokkuleppes tuleneva kahju olemasolu kohta, mis puudutab otseselt konkurentsieeskirjade rikkumiste toimepanijate lepinguvälist vastutust.

³⁰ Vt kohtuotsus Cogeco ja 12. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Otis GmbH jt (C-435/18, EU:C:2019:1069).

80. Sellega seoses meenutan, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikale on igaühel õigus nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist, kui selle kahju ja ELTL artikliga 101 keelatud kokkuleppe või tegevuse vahel esineb põhjuslik seos.³¹ Kahju olemasolu ja põhjuslik seos selle kahju ning toime pandud konkurentsioiguse rikkumise vahel on vaieldamatult lepinguvälise tsiviilvastutuse vältimatud eeldused.

81. Selles kontekstis leian, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikes 2 sätestatud eeldusel ei ole pelgalt tõenduseesmärki. Seevastu, pannes tõendamiskoormise rikkumise toimepanijale ja vabastades kahju kannatanud isiku kohustusest tõendada kartelli tõttu tekkinud kahju või põhjuslik seos selle kahju ja kartelli vahel, on see eeldus otseselt seotud lepinguvälise tsiviilvastutuse tekkimisega rikkumise toimepanija suhtes ja seega mõjutab otseselt tema õiguslikku olukorda. Seega näib mulle, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõige 2 ja eelkõige selle esimene lause on reegel, mis on tihedalt seotud keelatud kokkuleppes osalemisega ELTL artiklit 101 rikkunud ettevõtjate lepinguvälise vastutuse tekkimise, omistamise ja ulatusega. Kohtupraktikast võib aga järeldada, et selliseid norme võib kvalifitseerida „materiaalõigusnormideks“.³²

82. Sellega seoses tuleb lisada, et Euroopa Kohus ei ole tunnustanud tagasiulatuvat jõudu teiste direktiivi 2014/104 säte puhul, mis on samuti tihedalt seotud rikkumise toimepanijate vastutuse tuvastamisega. Näiteks kohtuotsuses Skanska Industrial Solutions jt leidis Euroopa Kohus, et selle direktiivi artikli 11 lõige 1, mis puudutab ühise tegevusega konkurentsioigust rikkunud ettevõtjate solidaarvastutuse tuvastamist, ei ole *ratione temporis* kohaldatav kõnealustele asjaoludele, mis puudutasid kahju hüvitamise hagi, mis esitati pärast kartelli, mis selle käivitas.³³

83. Lisaks, nagu märkis komisjon, toetavad rahvusvahelise eraõiguse valdkonnas antud juhised seisukohta, et sätteid, millega kehtestatakse direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikes 2 sätestatud eeldused, võib kvalifitseerida materiaaõigusnormideks.³⁴

84. Eelnevat silmas pidades leian, et vastupidi direktiivi 2014/104 artikli 17 lõikele 1 võib selle direktiivi artikli 17 lõiget 2 määratlenda „materiaalõigusnormideks“ nimetatud direktiivi artikli 22 lõike 1 tähenduses ja seega ei saa kõnealuse sätte täitmiseks vastu võetud liikmesriigi õigusnorme kohaldada vastutust tekitavatele asjaoludele, mis leidsid aset enne nende ülevõtivate riigisiseste sätete jõustumist.

85. Samas, nagu on selgitatud käesoleva ettepaneku punktides 139–141, ei takistaks selline tõlgendus sugugi liikmesriigi kohtutel kohaldada kahju olemasolu tõendamise kohustust puudutavaid eeldusi, mis kehtisid enne vastavate ülevõtivate riigisiseste sätete vastuvõtmist ja mille kooskõla liidu õiguse nõuetega tuleb hinnata, võttes eelkõige arvesse võrdväarsuse ja tõhususe üldpõhimõtteid.

86. Neil asjaoludel teen ettepaneku vastata kolmandale eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2014/104 artikli 22 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus selle direktiivi artikli 17 lõike 1 järgimiseks vastu võetud ülevõtmismeetmete kohaldamine, mis puudutasid liikmesriigi kohtute pädevust hinnata kahju suurust, sellisele kahjule, mis tekkis konkurentsioiguse rikkumisest, mis lõppes enne ülevõtivate riigisiseste sätete jõustumist, kahju

³¹ Vt 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus Kone jt (C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika).

³² Vt 1. juuli 2004. aasta kohtupraktika Tsapalos ja Diamantakis (C-361/02 ja C-362/02, EU:C:2004:401, punkt 20).

³³ Vt 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Skanska Industrial Solutions jt (C-724/17, EU:C:2019:204, punkt 34).

³⁴ Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 864/2007 lepinguvälise võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II) (ELT 2007, L 199, lk 40)) artikli 15 punkt c ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. juuni 2008. aasta määruse (EÜ) nr 593/2008 lepinguvälise võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I) (ELT 2008, L 177, lk 6) artikli 12 lõike 1 punkt c.

hüvitamise hagi raames, mis on esitatud pärast ülevõtivate riigisiseste õigusnormide jõustumist. Nimetatud direktiivi artikli 22 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus selliste liikmesriigi õigusnormide kohaldamine, mis on vastu võetud selleks, et rakendada sama direktiivi artikli 17 lõiget 2, milles on ette nähtud kartellidega tekitatud kahju ümberlükatav eeldus rikkumiste suhtes, mis on toime pandud enne ülevõtivate riigisiseste õigusnormide jõustumist seoses kahju hüvitamise hagi, mis on esitatud pärast ülevõtva riigisisese sätte jõustumist.

C. Esimene eelotsuse küsimus:

87. Võttes arvesse vastuseid, mille ma soovitan anda teisele ja kolmandale küsimusele, tuleb minu arvates esimesele eelotsuse küsimusele vastata.

88. Esimene eelotsuse küsimus koosneb kahest osast.

89. Esiteks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus esimese küsimusega teada, millised kohustused tulenevad liikmesriikidele esmasest õigusest, see tähendab ELTL artikli 101 ja tõhususe põhimõtte toimest, et teha kindlaks, kas direktiivi 2014/104 artikli 10 lõige 3, artikli 17 lõike 1 teine lause ja artikli 17 lõige 2 on sellises olukorras nagu põhikohtuasjas kohaldatavad. Seega tekib küsimus, kas ELTL artikkel 101 ja tõhususe põhimõtte nõuavad, et kuninga dekreetseaduse 9/2017 esimest üleminekusätet tõlgendataks nii, et konkurentsikaitse seadusesse tehtud muudatusi – mis puudutavad aegumistähtaegu, kartelli raames kahju tekkimise ümberlükatavat eeldust ja kahju suuruse kindlakstegemist – kohaldatakse hagidele, mis esitatakse pärast selle kuninga dekreetseaduse jõustumist, nagu põhikohtuasjas käsitletav hagi, kaasa arvatud juhud, mil hagi puudutab asjaolusid ja karistusi, mis leidsid aset ja määrati enne selle kuninga dekreetseaduse jõustumist.

90. Teiseks palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul teha otsus selle kohta, kas Hispaania õigusnormid – täpsemalt lepinguvälisest vastutusest käsitlev sätte, mis on põhikohtuasjas esitatud kahju hüvitamise hagi alternatiivne õiguslik alus – on kooskõlas ELTL artikliga 101 ja tõhususe põhimõttega juhul, kui direktiivi 2014/104 artiklid 10 ja 17 ei ole *ratione temporis* kohaldatavad.

91. Mis puudutab esimese eelotsuse küsimuse esimest osa, siis märgin, et tõhususe põhimõtte ei saa nõuda direktiivi 2014/104 materiaalõigusnormide tagasiulatuvat kohaldamist. See läheks vastuollu õiguse üldpõhimõtetega, nagu õiguskindluse põhimõtte. Leian seega, et tõhususe põhimõttega on kooskõlas see, et Hispaania seadusandja otsustas, et sätteid, millega võetakse üle nimetatud direktiivi artikkel 10 ja artikli 17 lõige 2, on materiaalõigusnormid, mida ei kohaldata tagasiulatuvalt, kusjuures see kvalifikatsioon on pealegi kooskõlas liidu õigusega, nagu on selgitatud teise ja kolmanda eelotsuse küsimuse analüüsimisel. Sama arutluskäik ei kehti siiski direktiivi 2014/104 artikli 17 lõike 1 suhtes, mis on menetlusnorm ja mida saab kohaldada käesolevas kohtuasjas käsitletava kahju hüvitamise hagi suhtes.

92. Mis puudutab selle küsimuse teist osa, siis märgin kõigepealt, et direktiivi 2014/104 artikli 22 lõike 1 alusel selle direktiivi materiaalõigusnormide ülevõtmiseks kehtestatud riigisiseste õigusnormide tagasiulatuva jõu keeld, mis puudutab vastutuse aluseks olevaid asjaolusid, mis leidsid aset enne ülevõtivate riigisiseste sätete jõustumist, ei välista seda, et liikmesriigid kohaldavad oma riigisiseseid õigusakte – arvestades neil esmase õiguse alusel lasuvaid kohustusi – kooskõlas tõhususe põhimõttega.³⁵

³⁵ Vt direktiivi 2014/104 põhjendus 11.

93. Seega on selge, et kui puuduvad vastava valdkonna liidu õigusnormid, mis on *ratione temporis* kohaldatavad, tuleb iga liikmesriigi riigisisises õiguskorras kehtestada kord, kuidas kasutada õigust nõuda ELTL artiklite 101 ja 102 rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist, et tagada isikutele nende eeskirjade vahetust õigusmõjust tulenevad õigused, tingimusel et need riigisisised õigusnormid ei ole vähem soodsad kui samalaadsete riigisiseste õiguskaitsevahendite puhul (võrdväarsuse põhimõte) ja need ei muuda praktikas võimatuks või ülemäära keerukaks nende õiguste teostamist, mis tulenevad isikutele nende eeskirjade vahetust õigusmõjust (tõhususe põhimõte).³⁶

94. Sellega seoses tuleb meenutada, et ELTL artiklil 101 on vahetu õigusmõju isikutevahelistele suhetele ja nendest sätetest tulenevad isikutele õigused, mida liikmesriikide kohtud peavad kaitsma. Seega nõuab ELTL artikli 101 täielik tõhusus, et isikutel, kellele on kahju tekitatud, peab olema õigus nõuda mitte ainult otsest varalist kahju (*damnum emergens*), vaid ka saamata jäänud tulu (*lucrum cessans*) ja intresse.³⁷

95. Euroopa Kohus on täpsustanud selle kohtupraktika sisu ja ulatust kahju hüvitamise hagide konkreetsete aspektide osas. Nii on Euroopa Kohus otsustanud, et tõhususe põhimõttega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis muudavad täieliku hüvitise saamise õiguse kasutamise „praktikas võimatuks või ülemäära keeruliseks.“³⁸

96. Samuti tuleb märkida, et konkurentsioiguse rakendamist avaliku sfääri kaudu ja konkurentsioiguse rakendamist erasfääri algatusel tuleb käsitada vahenditena, millel on ühine eesmärk, milleks on konkurentsioiguse järgimine. Märgin sellega seoses, et Euroopa Kohtu praktikas on tunnustatud, et õigus nõuda konkurentsioiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist tugevdab liidu konkurentsieeskirjade toimivust ja võib pärssida kokkuleppeid või tegevusi – sageli salajasi –, mis võivad konkurentsi piirata või kahjustada. Seda silmas pidades aitavad kahju hüvitamise hagid liikmesriigi kohtutes oluliselt kaasa tõhusa konkurentsi säilitamisele Euroopa Liidus.³⁹ Seega, kui konkurentsioiguse rakendamisel avaliku sfääri kaudu avaldub hoiatav mõju konkurentsiasutuste määratud karistuste kaudu, siis tagatakse see hoiatav mõju konkurentsioiguse rakendamisel eraõigusliku sfääri algatusel ohuga, mida kujutavad endast keelatud kokkuleppes osalenud ettevõtjate vastu esitatud suur hulk kahju hüvitamise hagnosis erinevates kohtutes (eelkõige juhul, kui konkurentsioiguse rikkumisel on rahvusvaheline iseloom ja see ulatub mitmesse liikmesriiki, nagu käesoleval juhul).

³⁶ Vt 20. septembri 2001. aasta kohtuotsus Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 29), 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus Kone jt (C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 24) ning kohtuotsus Cogeco (punkt 42).

³⁷ Vt selle kohta 13. juuli 2006. aasta kohtuotsus Manfredi jt (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, punkt 95).

³⁸ Vt kohtuotsus Cogeco (punktid 38–55) ning 12. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Otis Gesellschaft jt (C-435/18 P, EU:C:2019:1069, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).

³⁹ Vt 14. juuni 2011. aasta kohtuotsus Pfeleiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, punkt 29).

1. Hispaania tsiviilseadustikus ette nähtud aegumiskorra analüüs tõhususe põhimõttest lähtuvalt

97. Euroopa Kohus on määratlenud asjaolud, mida tuleb arvesse võtta, et teha kindlaks, kas konkreetne aegumiskord on tõhususe põhimõttega kooskõlas. Täpsemalt on Euroopa Kohus leidnud, et arvesse tuleb võtta kõiki asjaolusid ja täpsemalt esiteks aegumistähtaja kestust,⁴⁰ teiseks seda, kas tähtaeg hakkab kulgema enne, kui kannatanu on saanud teada tekkinud kahjust,⁴¹ ja kolmandaks seda, kas tähtaja kulgu saab peatada või katkestada.⁴²

98. Seega tuleb analüüsida Hispaania tsiviilseadustikus ette nähtud lepinguvälise vastutuse korra kooskõla nende kriteeriumidega.

a) Aegumistähtaja kestus

99. Euroopa Kohus on otsustanud, et aegumistähtaja kestus ei või olla „niivõrd lühike, et koosmõjus teiste aegumisnormidega muudab see kahjuhüvitise nõudmise õiguse kasutamise praktikas võimatuks või ülemäära keeruliseks“.⁴³

100. Märgin, et Hispaania tsiviilseadustiku lepinguvälise vastutuse süsteemis ette nähtud üheaastane tähtaeg on palju lühem kui direktiivi 2014/104 artikli 10 lõikes 1 ette nähtud viieaastane tähtaeg.

101. Märgin siiski, et Cogeco kohtuasjas rakendatud kriteeriume arvestades tuleb võtta arvesse asjakohaste aegumiseeskirjade kõiki elemente.⁴⁴ Seega ei piisa tõhususe kontrolli puhul riigisisese aegumissätte üksikute elementide käsitlemisest üksteisest eraldi.⁴⁵

102. Enne kui analüüsida aegumistähtaja alguspunkti ja sündmust, millest algab aegumistähtaeg, märgin, et käesolevas kohtuasjas ei kerkinud üles küsimus aegumistähtaja peatumisest või katkemisest (hoolimata selle tähtsusest küsimuses, kas üheaastane tähtaeg on kooskõlas kriteeriumidega, mis on määratletud kohtuotsuses Cogeco Euroopa Kohtu esile toodud praktikas). Mis puudutab asjaolusid, mida tuleb sellel tasemel tõhususe põhimõtte järgimise tagamiseks arvesse võtta, siis viitan Euroopa Kohtu analüüsile kohtuotsuses Cogeco.⁴⁶

b) Aegumistähtaja arvutamise dies a quo

103. Kui Euroopa Kohus peaks leidma, et direktiivi 2014/104 artikkel 10 ei ole kohaldatav sellisele kahju hüvitamise hagile nagu põhikohtuasjas, peaks liikmesriigi kohus põhimõtteliselt kohaldama tsiviilseadustiku artiklis 1902 ette nähtud lepinguvälise vastutuse üldises korras ette nähtud üheaastast aegumistähtaega ja määrama aegumistähtaja arvutamiseks kindlaks *dies a quo*.

⁴⁰ Vt kohtuotsus Cogeco punkt 48.

⁴¹ Vt kohtuotsus Cogeco punkt 49.

⁴² Vt kohtuotsus Cogeco punkt 51.

⁴³ Vt kohtuotsus Cogeco, punkt 48.

⁴⁴ Vt kohtuotsus Cogeco, punkt 45.

⁴⁵ Vt kohtujurist Kokott'i ettepanek kohtuasjas Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punkt 81).

⁴⁶ Vt kohtuotsus Cogeco, punktid 44–55.

104. Sellega seoses leiavad kostjad, et Hispaania tsiviilseadustiku artiklis 1902 ette nähtud aegumistähtaeg hakkas kulgema pressiteate avaldamise päevast, s.o 19. juulist 2016. Kuna hageja esitas hagi 1. aprillil 2018, on see nõue aegunud.

105. Hageja, Hispaania valitsus ja komisjon seevastu väidavad, et *dies a quo*'ks tuleb võtta kuupäev, kui komisjoni otsuse kokkuvõtte avaldati *Euroopa Liidu Teatajas*, st 6. aprillil 2017, mis tähendab, et käesoleval juhul ei ole kahju hüvitamise hagi aegunud.

106. Tuletan esmalt meelde, et Euroopa Kohus on leidnud, et tõhususe põhimõtte nõuab, et riigisisised eeskirjad, millega määratakse kindlaks päev, millest alates hakkab aegumine kulgema, peab olema kohandatud konkurentsioiguse eripäradega ja eesmärgiga rakendada selle õigusvaldkonna eeskirju asjasse puutuvate isikute poolt.⁴⁷ Euroopa Kohus on samuti selgitanud aegumistähtaja kulgemise algust määrava sündmuse või kuupäeva kohta, et selleks et isik, kellele on kahju tekitatud, saaks kahju hüvitamise hagi esitada, on vältimatult vajalik, et ta teaks, kes vastutab konkurentsioiguse rikkumise eest.⁴⁸

107. Need kriteeriumid on esitatud ka direktiivi 2014/104 artikli 10 lõikes 2, milles on ette nähtud, et aegumistähtaja arvestamise alguseks peavad olema täidetud kaks kumulatiivset tingimust: esiteks konkurentsioiguse rikkumise lõpetamine ja teiseks kahju hüvitamise hagi esitamiseks teatud hädavajaliku teabe olemasolu.⁴⁹

108. Käesoleval juhul küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, millist dokumenti – kas pressiteate avaldamist, otsuse kokkuvõtte avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas* või selle otsuse mittekonfidentsiaalse versiooni avaldamist komisjoni konkurentsi peadirektoraadi veebilehel – võib pidada asjakohaseks sündmuseks, millest alates võib mõistlikult asuda seisukohale, et hageja sai teada kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajaliku teabe.

109. Sellele küsimusele vastamiseks tuleb analüüsida pressiteate eset, laadi ja eriti sisu, võrreldes seda *Euroopa Liidu Teatajas* avaldatud otsuse kokkuvõttega nn „veokite“ juhtumis. Samuti tuleb uurida, kas kehtib võimalik hoolsuskohustus, mida kahju kannatanud pooled peavad üles näitama, rakendades ELTL artiklit 101 erasfääri algatusel.

1) Pressiteadete ja komisjoni otsuste avaldamine

110. Määruse nr 1/2003 artikli 30 kohaselt on komisjon kohustatud avaldama otsused, mis ta teeb nimetatud määruse artiklite 7, 9, 10 ja 24 alusel.

111. Komisjon täidab seda kohustust, avaldades *Euroopa Liidu Teatajas* ELTL artikli 101 ja/või artikli 102 alusel vastu võetud otsuste kokkuvõtte kõikides ametlikes keeltes „peatselt pärast“ nende vastuvõtmist.⁵⁰

⁴⁷ Vt kohtuotsus Cogeco, punkt 47.

⁴⁸ Vt kohtuotsus Cogeco, punktid 48, 49 ja 50.

⁴⁹ Leian seega, et järgnev analüüs on oluline nii *dies a quo* tuvastamiseks kui ka olukorras, kui tuleb kohaldada selle direktiivi artiklit 10.

⁵⁰ Vt teatise, mis käsitleb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 101 ja 102 seotud menetluste läbiviimise parimaid tavasid, põhjendus 148 (ELT 2011, C 308, lk 6).

112. Samuti on komisjoni konkurentsi peadirektoraadi ülesanne avaldada oma veebisaidil ELTL artiklite 101 või 102 alusel vastu võetud otsuste mittekonfidentsiaalsed versioonid „võimalikult peatselt“, isegi kui – vastupidi kokkuvõtetele – otsused avaldatakse üksnes menetluskeeles. Poolte ärisaladuse ja konfidentsiaalse teabe kaitsmise kohustuse tõttu avaldatakse need avalikud versioonid üldjuhul teatud aja jooksul pärast nende otsuste tegemist.⁵¹

113. Tuletan meelde, et käesolevas asjas võttis komisjon otsuse vastu 19. juulil 2016. Samal päeval andis komisjon teada selle otsuse vastuvõtmisest internetis avaldatud pressiteates.⁵² Seejärel avaldas komisjon 6. aprillil 2017 selle otsuse kokkuvõtte *Euroopa Liidu Teatajas*. Samal kuupäeval avaldas komisjon konkurentsi peadirektoraadi veebilehel otsuse esialgse mittekonfidentsiaalse versiooni.

2) Konkurentsiõiguse rikkumise tõttu kahju kannatanud isiku kohustus olla informeeritud

114. Eelnevat silmas pidades tuleb küsida, kas potentsiaalselt kahju kannatanud pooltel on oma kohtuasjade läbivaatamisel teatav hoolsuskohustus, et saada kahju hüvitamise hagi esitamiseks vajalikku teavet, ning kui see on nii, siis mil määral nõuab hoolsuskohustus, et järgitaks komisjoni pressiteadete avaldamist seoses ELTL artikli 101 alusel vastu võetud otsustega.

115. Kostjad näivad väitvat, et kuna kaebuse esitajad olid kogenud ettevõtjad või erialaspetsialistid, siis tuleb sellist hoolsuskohustust nõuda. Need pooled on seisukohal, et teatud hulk kaudseid tõendeid – nagu otsuse vastuvõtmise meediakajastus pressiteate avaldamise päeval või asjaolu, et advokaadibürood, investeerimisfondid ja muud eksperdid, kes osalevad sarnastes kahju hüvitamise nõuetes, näivad olevat teavitanud võimalusest veokite tootjaid hageda – viitavad sellele, et veokite ostjad ei saanud väita, et komisjoni tehtud otsus ei olnud neile teada.

116. Seega tuleb kostjate arvates asuda seisukohale, et hageja sai rikkumisest teada alates pressiteate avaldamisest ning oli suuteline esitama kahju hüvitamise hagi või vähemalt katkestama aegumistähtaja kirja saatmisega alates sellest kuupäevast, nagu see näib olevat toimunud teiste veokite ostjate puhul, kes hagevad veokite tootjaid Hispaania kohtutes.

117. Ma ei vaidle vastu asjaolule, et pressiteate avaldamise kuupäeval said teatud hulk ettevõtjaid, kes tegutsevad kartelliga seotud turul, teada asjaolust, et komisjon sellise otsuse vastu võttis. Samuti on selge, et arvestades uurimise kestust ja komisjoni poolt uurimise käigus avaldatud pressiteateid (mida ajakirjandus tõenäoliselt mitmes liikmesriigis reprodutseeris)⁵³ ning nende toodete ostjate jaoks kaalul olevad küsimusi, on mõistlik eeldada, et osa turust oli teadlik komisjoni käimasolevast uurimisest ja *a fortiori* komisjoni otsusest.

118. Ma siiski ei arva, et konkurentsirikkumiste tõttu kahju kannatanutel lasub üldine hoolsuskohustus, mis kohustab neid järgima selliste pressiteadete avaldamist.

⁵¹ Vt teatise, mis käsitleb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 101 ja 102 soetud menetluste läbiviimise parimaid tavasid, põhjendus 149.

⁵² Vt https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_16_2582.

⁵³ Sellega seoses tuleb märkida, et 2011. aastal kinnitas komisjon, et ta viis veokite tootmise sektoris läbi üllatuskontrolle (vt 18. jaanuari teabelehekülge „Antritrust: Commission confirms unannounced inspections in the truck Center“, mis on kättesaadav üksnes ingliskeelsena veebilehel https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_29). Seejärel kinnitas komisjon 2014. aastal ka pressiteates, et ta saatis vastuväiteteatise veokitootjatele, keda kahtlustati kartellis osalemises (vt 20. novembri 2014. aasta pressiteade „Ententes: la Commission adresse une communication des griefs a des constructeurs de camions soupçonnés d'avoir participé à une entente“, mis on saksa, inglise ja prantsuse keeles kättesaadav veebilehel https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_14_2002). Need kaks dokumenti ei määratle siiski uurimiseluseid ettevõtjaid, geograafilisi turge, asjaomaseid tooteid ega uurimisperioodil aset leidnud rikkumise kestust.

119. Muidugi ei saa välistada, et teatavates kohtutes on pärast või koguni enne pressiteadete avaldamist esitatud kahju hüvitamise hagid.⁵⁴ Siiski ei tekita see praktika (mille suhtes pealegi ei ole üksmeelt, arvestades eelkõige liikmesriikide erinevaid lähenemisi seoses küsimusega, mis hetkest hakkab aegumistähtaeg kulgema⁵⁵) minu arvates „hoolsuskohustust“, mis kohustaks kõiki konkurentsioiguse rikkumise ohvreid esitama kahju hüvitamise hagsid nende pressiteadete alusel.

120. Eeltoodut arvestades ei saa eeldada, et lihtsalt pärast komisjoni pressiteate avaldamist tema veebisaidil on kahjustatud isik tutvunud kogu teabega, mis on vajalik tema kahju hüvitamise nõudeõiguse teostamiseks. Sarnaselt komisjoniga leian ma, et nõue, et potentsiaalselt kahju kannatanud pool tõendaks oluliselt kõrgemat hoolsust, see tähendab, et läheks kaugemale sellest, millest see pool oleks mõistlikult võinud teadlik olla, kahjustaks tema õigust nõuda konkurentsivastase tegevusega tekitatud kahju hüvitamist. Nii nõuavad ELTL artiklite 101 ja 102 täieliku toime põhimõtte ja aegumisele omane õiguskindluse põhimõtte, et hoolsuskohustus ei oleks kahju hüvitamist taotlevale isikule liiga koormav.⁵⁶

121. Märgin lõpuks, et mõne liikmesriigi kohtupraktika näib seoses väidetava „hoolsuskohustusega“ tegevat vahet „kutselistel“ tarbijatel või suurtel ettevõtjatel ja „tavalistel“ tarbijatel. Eeldatakse, et esimestel on teisena mainitute suurem hoolsuskohustus ning neil lasub kohustus järgida komisjoni pressiteate avaldamist.

122. Kuigi lõppkokkuvõttes tuleb liikmesriigi kohtul igal üksikjuhul eraldi analüüsida, kas kahju kannatanud isiku hoolsuskohustus kohustab teda järgima konkurentsiasja arengut, et oma õigusi teostada, leian, et sellise vahetegemise loomine kahjustatud isikute vahel võib süvendada (juba olemasolevat) ebakindlust ELTL artikli 101 rakendamise valdkonnas erasfääri algatusel. Arvestades, et valdkond, milles potentsiaalselt kahju kannatanud pooled on, ei ole homogeenne, sõltub igas juhtumis nõutav hoolsuse tase paratamatult kriteeriumidest, mis viitavad potentsiaalselt kahju kannatanud isiku erilistele asjaoludele, nagu näiteks asjaomase ostja suurus, ostetud toote kogus või maht, turu struktuur, ostutingimused ja muud kriteeriumid, mis annavad tunnistust praktilistest raskustest sellisel eristamisel. Leian seega, et vähemalt mis puudutab pressiteateid ja komisjoni otsuseid konkurentsioiguse rikkumiste valdkonnas, tuleb „teada saamise“ kohta määratleda selged ja ootuspärased kriteeriumid, mis on seotud (näiteks eelduse kaudu) komisjoni otsuse kokkuvõtte avaldamisega *Euroopa Liidu Teatajas*.

123. Eespool öeldut arvestades leian, et *follow-on*-tüüpi vastutuse tuvastamise hagide puhul võimaldab seos sellise objektiivse elemendiga nagu seda on rikkumist tuvastava komisjoni otsuse avaldamine *Euroopa Liidu Teatajas* – mis on ELTL artikli 101 rakendamise viimane etapp avaliku sfääri poolt – selgelt, täpselt ja läbipaistvalt kindlaks määrata ajahetke, millal hakkab aegumistähtaeg kulgema nii ettevõtjate jaoks, kes osalesid keelatud kokkuleppes, kui ka kahju kannatanud poolte jaoks. Seega tekib kahju saanud poole õigus esitada konkurentsivastase tegevuse tagajärjel kahju hüvitamise hagi hetkel, kui komisjon võtab vastu otsuse, milles ta tuvastab selle tegevuse, ja täpsemalt selle avaldamise hetkel *Euroopa Liidu Teatajas*.

124. Märgin lisaks, et arvestades otsuse kokkuvõtte sisu, on mul raske mõista põhjust, miks seda ei saa avaldada samal päeval kui otsuse vastuvõtmine komisjoni poolt ja pressiteate avaldamine. Vastupidi otsuse mittekonfidentsiaalsele versioonile, mille puhul otsuse vastuvõtmise kuupäeva

⁵⁴ Thomas, B., ja Aubin, F., väljaandes Amaro, R. (ed.), *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, 1^e edition, Bruxelles, Bruylant, 2021, „Chapter 7 – Limitation period“, lk 170–172

⁵⁵ Van Bael & Bellis, *Competition Law of the European Union*, 6. trükk, Kluwer Law International, 2021, « Chapter 11: Private Enforcement », lk 1322.

⁵⁶ Vt 20. septembri 2001. aasta kohtuotsus *Courage ja Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, punkt 26.

ja mittekonfidentsiaalse versiooni avaldamise vahelist ajalist viivitust õigustab vajadus kaitsta poolte ärisaladusi ja konfidentsiaalset teavet, ei näi selleks vajadust olevat otsuse kokkuvõtte avaldamise puhul *Euroopa Liidu Teatajas*.⁵⁷

3) Pressiteate ja komisjoni otsuse sisu nn „veokite“ asjas

125. Kõigepealt tuleb märkida, et võrreldes *Euroopa Liidu Teatajas* avaldatud otsuste kokkuvõtetega sisaldavad pressiteated üldiselt vähem üksikasjalikku teavet konkurentsi piirava tegevuse ja põhjuste kohta, miks need kujutavad endast rikkumist.

126. Lisaks ei ole pressiteated suunatud otse pooltele, kelle jaoks avaldatud teave võib olla erilise tähtsusega ega ole seega mõeldud tekitama õiguslikke tagajärgi kolmandatele isikutele. Komisjoni veebilehel on olemas sellekohane õiguslik teavitus.⁵⁸

127. Käesoleval juhul avaldati pressiteade – vastupidi otsuse kokkuvõttele nn „veokite“ juhtumise, mis avaldati kõigis liidu ametlikes keeltes – ainult kuues ametlikus keeles.⁵⁹ Rõhutan ka, et seda ei ole avaldatud hispaania keeles, mis on põhikohtuasja kaebaja päritoluriigi keel. Märgin lisaks, et pressiteates viidatakse, et isikutel või ettevõtjatel, kes on kirjeldatud konkurentsivastase tegevuse tõttu kahju kandnud, on võimalus pöörduda liikmesriikide kohtute poole ja nõuda kahju hüvitamist.⁶⁰

128. Nüüd tuleb analüüsida pressiteate võtmesätteid, mis võimaldavad kahjustatud poolel esitada kahju hüvitamise hagi.

129. Esiteks ei ole pressiteates nimetatud otsuse konkreetseid adressaate (ema- ja võimalikke tütarettevõtjaid, keda otsus puudutab, ei ole kõiki mainitud), ning selles ei ole märgitud otsuse adressaatideks olevate juriidiliste üksuste äriühingu nimesid,⁶¹ vaid üksnes puudutatud ettevõtjate ärinimesid. Seevastu otsuse kokkuvõtte nimetab rikkumise toimepanijad.

130. Teiseks ei sisalda pressiteade rikkumise piisavalt üksikasjalikku kirjeldust ja eelkõige rikkumisega seotud konkreetseid veoki tüüpe. Selles on lihtsalt märgitud, et rikkumine puudutab „keskmise suurusega veokeid“ (kaaluga 6–16 tonni) ja „raskeveokeid“ (üle 16 tonni), samas kui otsuse kokkuvõtte täpsustab, et nii furgoon- kui sadulveokid kuuluvad keskmise suurusega ja raskeveokite hulka ning et otsus ei puuduta müügijärgset teenindust, muid teenuseid või garantiisid veokitega seoses, kasutatud veokite müüki ega muid kaupu või teenuseid.

⁵⁷ Märgin selle kohta, et ajaline lõhe otsuse kokkuvõtte avaldamise vahel *Euroopa Liidu Teatajas* (mitu kuud hiljem pärast selle vastu võtmist) ja pressiteate avaldamise vahel selle otsuse vastuvõtmise päeval, viib õigusliku ebakindluseni, seades ohtu konkurentsioiguse tõhususe ja ühtsuse liidus, arvestades liikmesriikide erinevaid lähenemis *dies a quo* kohta.

⁵⁸ Vt selle kohta: https://ec.europa.eu/info/legal-notice_fr.

⁵⁹ Pressiteade avaldati saksa, inglise, prantsuse, itaalia, hollandi ja rootsi keeles.

⁶⁰ Link direktiivile 2014/104 ja komisjoni konkurentsi peadirektoraadi veebisaidile, mis sisaldab lisateavet kahjunõuete kohta kartelle ja turgu valitseva seisundi kuritarvitamist puudutavates asjades ning praktilist juhendit konkurentsieskirjade rikkumiste põhjustatud kahju hindamise kohta, on üldsusele kättesaadav.

⁶¹ Siiski tuleb märkida, et pärast pressiteate allalaadimist mitu päeva pärast selle avaldamist (25. juulil 2016) konkurentsi peadirektoraadi veebilehe „veokite“ juhtumit käsitlevas osas, figureerisid komisjoni otsuse adressaatideks olevate ettevõtjate äriühingu nimed juhtumile pühendatud lehekülje alguses (vt https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_39824). Seega ei saa välistada, et isikud, kes lugesid pressiteadet, võisid olla teadlikud otsuse adressaatidest.

131. Kolmandaks ei ole pressiteates märgitud rikkumise täpset kestust ega selle rikkumise kestust, mida omistatakse igale otsuse adressaadiks olevale juriidilisele isikule. Seal on lihtsalt märgitud, et rikkumine „kestis 14 aastat aastatel 1997–2011“, samas kui otsuse kokkuvõttes on märgitud täpne kestus (17. jaanuarist 1997 kuni 18. jaanuarini 2011), täpsustades igale asjaomasele ettevõtjale süüks arvatud kestuse seoses nende osalemisega tuvastatud kartellis.

132. Need asjaolud on minu arvates olulised näitajad, mis võimaldavad kahjustatud isikul kindlaks teha, kas rikkumine pandi toime teda puudutaval geograafilisel turul ja ajavahemikul, mil ta tegelikult ostis selle tüübi ja mudeli veoki, mis on kartellikokkuleppe esemeks.

133. Eelnevat silmas pidades ning võttes arvesse pressiteadete eset ja laadi ning eelkõige selle sisu, on minu arvates ilmne, et kahjustatud poolel oli võimalik saada teavet, mis võimaldaks tal esitada kahju hüvitamise hagi, alles alates kuupäevast, kui otsus avaldati *Euroopa Liidu Teatajas*.

134. Märgin sellega seoses, et Hispaania valitsuse märkuste kohaselt, mida peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, näib, et Hispaania kohtud tõlgendavad aegumise norme kahju hüvitamise hagide puhul, mis on esitatud tsiviilseadustiku artikli 1902 alusel, sel viisil, et üheaastane aegumistähtaeg hakkab kulgema üksnes siis, kui komisjoni otsuse kokkuvõte on avaldatud *Euroopa Liidu Teatajas*.

135. Leian seega, et niisuguses situatsioonis, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ei ole hagi aegunud.

2. Kahju tekkimise eeldus konkurentsioiguse tõhususe põhimõtet arvestades

136. Mis puudutab hageja poolt kahju olemasolu tõendamist, siis tuleb see tõend esitada kooskõlas üldise korruga, arvestades, et kolmanda eelotsuse küsimuse analüüsimisel ilmnnes, et direktiivi 2014/104 artikli 17 lõige 2 ei ole kohaldatav.

137. Esimesena märgin, et määruse nr 1/2003 artikli 16 lõige 1 – mis kodifitseerib Euroopa Kohtu praktika ja eelkõige kohtuotsuse Masterfoods ja HB⁶² – näeb ette, et kui liikmesriigi kohtud teevad otsuseid ELTL artiklite 101 või 102 alla kuuluvate kokkulepete, otsuste või tegevuse kohta, mille kohta on juba olemas komisjoni otsus, ei tohi nende otsused olla vastuolus komisjoni otsusega.

138. See võimaldab minu arvates hõlbustada (komisjoni otsusega juba tuvastatud) rikkumise ja tekkinud kahju vahelise põhjusliku seose tuvastamist, kasutamata direktiivi 2014/104 artikli 17 lõiget 2 tagasiulatuvalt.

139. Teisena, nagu on märgitud käesoleva ettepaneku punktis 85, ei ole liikmesriikide kohtutel mingeid takistusi kohaldada eeldusi kahju olemasolu puudutava tõendamiskoormise kohta, mis olid olemas enne vastavaid ülevõtvaid riigisiseseid sätteid, mille kooskõla liidu õiguse nõuetega tuleb hinnata eelkõige võrdväarsuse ja tõhususe üldpõhimõtteid arvestades.⁶³

140. Märgin sellega seoses, et direktiivi 2014/104 põhjenduse 11 kohaselt peavad asjakohase liidu õiguse puudumisel (ja seega väljaspool selle direktiivi kohaldamisala) ELTL artikli 101 rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise õiguse kasutamist reguleerivad liikmesriigi eeskirjad, sealhulgas sätted, mis käsitlevad selles direktiivis käsitlemata aspekte, nagu rikkumise ja kahju vahelise „põhjusliku seose“ mõiste, järgima tõhususe ja võrdväarsuse põhimõtteid.

⁶² 14. detsember 2000. aasta kohtuotsus (C-344/98, EU:C:2000:689).

⁶³ Vt direktiivi 2014/104 põhjendus 11.

141. See tähendab, et liikmesriigi õigusnormid „ei tohiks olla sõnastatud või neid ei tohiks kohaldada viisil, mis muudab ELi toimimise lepinguga tagatud kahju hüvitamise õiguse kasutamise liiga keeruliseks või praktiliselt võimatuks või ebasoodsaks“, nii et liikmesriigi kohtule tuleks jätta kaalutlus- ja tõlgendamisruum tekkinud kahju hindamisel.⁶⁴

142. Eeltoodut arvestades teen ettepaneku vastata esimesele eelotsuse küsimusele, et ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisese õigusnormi tõlgendus, mis välistab selle, et tagasiulatuvalt saaks kohaldada hagi esitamise viieaastast tähtaega ja kartellidega tekitatud kahju ümberlükatavat eeldust, mis on ette nähtud vastavalt direktiivi 2014/104 artikli 10 lõikes 3 ja artikli 17 lõikes 2. ELTL artikkel 101 ja tõhususe põhimõte kehtestavad siiski kohustuse, et kahju hüvitamise hagi reguleerivad liikmesriigi õigusnormid näeks ette, et aegumistähtaeg hakkab kulgema alles päevast, mil komisjoni otsuse kokkuvõte avaldati *Euroopa Liidu Teatajas*.

V. Ettepanek

143. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Audiencia Provincial de Leóni (Leóni provintsikohus, Hispaania) esitatud eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. ELTL artiklit 101 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisese õigusnormi tõlgendus, mis välistab selle, et tagasiulatuvalt saaks kohaldada hagi esitamise viieaastast tähtaega ja kartellidega tekitatud kahju ümberlükatavat eeldust, mis on ette nähtud vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. aasta direktiivi 2014/104/EL teatavate eeskirjade kohta, millega reguleeritakse liikmesriikide õiguse kohaseid kahju hüvitamise hagisid liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral, artikli 10 lõikes 3 ja artikli 17 lõikes 2. ELTL artikkel 101 ja tõhususe põhimõte kehtestavad siiski kohustuse, et kahju hüvitamise hagi reguleerivad liikmesriigi õigusnormid näeks ette, et aegumistähtaeg hakkab kulgema alles päevast, mil Euroopa Komisjoni otsuse kokkuvõte avaldati *Euroopa Liidu Teatajas*.
2. Direktiivi 2014/104 artikli 22 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et selle direktiivi artiklit 10 ei kohaldata kahju hüvitamise hagi suhtes, mis on küll esitatud pärast selle direktiivi ja seda ülevõtvate riigisiseste sätete jõustumist, kuid puudutab faktilisi asjaolusid ja karistusi, mis eelnesid nende sätete jõustumisele.
3. Direktiivi 2014/104 artikli 22 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus selle direktiivi artikli 17 lõike 1 järgimiseks vastu võetud ülevõtmismeetmete kohaldamine, mis puudutasid liikmesriigi kohtute pädevust hinnata kahju suurust, sellisele kahjule, mis tekkis konkurentsioiguse rikkumise tõttu, mis lõppes enne ülevõtvate riigisiseste sätete jõustumist, kahju hüvitamise hagi raames, mis on esitatud pärast ülevõtvate riigisiseste õigusnormide jõustumist. Selle direktiivi artikli 22 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus selliste liikmesriigi õigusnormide kohaldamine, mis on vastu võetud selleks, et rakendada sama direktiivi artikli 17 lõiget 2, milles on ette nähtud kartellidega tekitatud kahju ümberlükatav eeldus rikkumiste suhtes, mis on toime pandud enne ülevõtvate riigisiseste õigusnormide jõustumist seoses kahju hüvitamise hagiga, mis on esitatud pärast ülevõtva riigisisese sätte jõustumist.

⁶⁴ Vt direktiivi 2014/104 põhjendus 11.